

enkele bibliotheek de belangrijkste gedrukte bronnenpublicaties en monografieën over deze periode van de Schotse geschiedenis kan aantreffen, niet gemakkelijk een oordeel uit te spreken over Rileys goed onderbouwde stelling. Men kan er hoogstens tegenover stellen dat het er, op grond van wat wel beschikbaar is, alle schijn van heeft dat de Schotse politiek juist toen de kerkelijke aspecten minder belangrijk werden, in de late jaren negentig en de eerste jaren van de achttiende eeuw, in toenemende mate door factieus gekonkel werd geteisterd. Ik zou bereid zijn te geloven dat dat echt maar schijn is als Riley duidelijker had aangetoond dat de kerkelijken, die zich wel in principes hebben vastgebeten, voor 1695 op de politici slechts een te verwaarlozen invloed hebben gehad. Natuurlijk worden er in het boek hier en daar wel feiten en argumenten aangedragen die hiervoor pleiten. Maar de auteur laat het krachtenveld van zijn kerkelijk erf onderbelicht. De vraag of er van daaruit wellicht invloeden zijn geoefend op het politieke erf, die wordt eigenlijk niet met zo veel woorden aan de orde gesteld, laat staan beantwoord.

Dat de auteur zich strikt tot 'Scottish politicians' heeft beperkt, ja zelfs eigenlijk tot 'politicians in Scotland', dat zien wij als wij er even op letten of hij zich echt wel beziggehouden heeft met de 'hoogste niveau's' waarover hij in zijn inleiding spreekt. Laat het nog begrijpelijk zijn dat de verre koning eigenlijk zozeer de gevangene was van het Schotse factiewezen dat hij er, vanwege de prioriteiten die hij in het geheel van zijn beslommingen had gesteld, niet dan met de grootste tegenzin en daardoor met soms desastreuze traagheid in heeft ingegrepen. Laat het waar zijn dat het Schotse koninkrijk daardoor, in het gunstigste geval, voor Willem III niet veel meer is geweest dan een gebied waar hij soldaten kon rekruteren. Die begrijpelijkheid en die waarheid maken dan juist de adviseurs, een Bentinck en een Carstares, de twee belangrijkste leden van wat men wel eens de 'Scoto-Dutch junto' naast Willem III heeft genoemd, tot sleutelfiguren van elke studie over dit onderwerp. En dat ze dat zijn wordt in Riley's boek onvoldoende duidelijk. We kunnen het lot van diverse Schotse magnaten en van enkele handenvol politici van bescheidener komaf in het werk volgen en wij leren hun zetten in het spel begrijpen. Maar 's konings Schotse hofprediker en de Nederlandse favoriet die na 1688 Schotse - en trouwens ook Ierse - problemen voor Willem III voorsorteerde en behandelde alsof hij nooit iets anders had gedaan, die blijven tamelijk schimmige figuren.

Het zou echter onjuist zijn de bespreking van dit boek in mineur te beëindigen. De auteur heeft het voorbereidende werk degelijk en grondig uitgevoerd. Wanneer op grond van zulk werk een boek verschijnt dat oude antwoorden terzijde schuift en nieuwe stellingen poneert, dan is altijd het onvermijdelijk gevolg dat nieuwe vragen en problemen rijzen waarop de schrijver in zijn boek nog niet voldoende is ingegaan. En dat is precies wat hier gebeurd is.

D. J. Roorda

W. A. van Rappard, ed., *Briefwisseling tussen Simon van Slingelandt en Sicco van Goslinga 1697-1731* (Rijks Geschiedkundige Publicatiën, kleine serie XLVI; 's-Gravenhage: M. Nijhoff, 1978, xii en 358 blz., ISBN 90 247 2167 9).

De verschijning van de in de periode van 1697 tot 1731 tussen Simon van Slingelandt en Sicco van Goslinga gewisselde brieven betekent een waardevolle aanvulling voor onze kennis der politieke geschiedenis van het begin der achttiende eeuw. Na de publicatie van on-

der meer de correspondentie van Marlborough en Heinsius¹, van Horatio Walpole², van Marlborough en Godolphin³ en de tot dusver in het licht gegeven delen van het Heinsiusarchief over de jaren 1702 en 1703⁴ worden hierin opnieuw bouwstenen verstrekt, met name voor de studie der buitenlandse politiek in dat tijdperk.

Het belang van een briefwisseling wordt bepaald door het gewicht der corresponderende personen, de inhoud der brieven en het terrein dat in temporeel opzicht bestreken wordt. Wat het eerste betreft: reeds het enkele feit van een geregelde gedachtenwisseling tussen twee hoge regenten in de staat, de eigenzinnige Van Slingelandt, secretaris van de Raad van State, vanaf 1725 thesaurier-generaal en van 1727 tot zijn dood in 1736 raadpensionaris, en de markante Fries Van Goslinga, tijdens de Spaanse Successieoorlog gedeputeerde te velde en later afgevaardigde naar de vredescongressen van Utrecht en Soissons, wekt hoge verwachtingen. Helaas bevat deze bronnenuitgave echter niet een aaneengesloten reeks brieven: van verscheidene jaren werd zeer weinig of niets bewaard. Met grote spijt constateerde Van Slingelandt later dat hij de van Van Goslinga tijdens diens gedeputeerdschap te velde ontvangen brieven vrijwel alle had vernietigd.

Tijdens beider lidmaatschap van de Raad van State in de jaren negentig was een vriendschappelijke verhouding gegroeid. Meer dan eens wordt de lezer daardoor in de gelegenheid gesteld door de kieren van het formele harnas heen een blik te slaan op hun gemoedsleven. Zo uitte Van Slingelandt zijn bezorgdheid toen hij van Van Goslinga vernam dat de tragische dood van Johan Willem Friso aan de Moerdijk hem gedurende drie nachten de slaap benomen had. Toen hij in 1726 zijn vriend omstandig de motieven uitgelegd had die hem brachten tot een tweede huwelijk met zijn huishoudster, berispte Van Goslinga hem heftig over deze 'mesalliance' in een overigens door Van Slingelandt vernietigde brief. Diens antwoord en de toon der daarop volgende brieven geven aan dat de vriendschap de botsing overleefde.

Na de paar brieven uit 1697/1698 die aansporingen aan Van Goslinga behelzen om zorg te dragen dat Friesland zijn financiële Unieverplichtingen nakomt, stelt de omvang van het materiaal uit het eerste decennium van de eeuw teleur: de oorzaak daarvan gaven wij reeds aan. Naast legerkwesties, de strijd over benoemingen en bevoegdheden, komen ook politieke problemen aan de orde. Van Slingelandt klaagde er in 1702 over hoe er tegen hem en de oude, voornamelijk orangistische groep, in de Raad van State front gevormd werd door een groepering onder leiding van Van Reede van Renswoude en Van Heeck, die zoals wij weten verbonden waren met een wijdvertakte, maar vooral in Utrecht machtige oppositiebeweging die een geringere oorlogsbereidheid paarde aan een radicale anti-orangistische koers⁵. Inzake Oranje waren beide correspondenten het in hoge mate eens: in 1702 achtte Van Slingelandt een nieuw 'eminent hoofd' de beste oplossing voor de Republiek, in 1718 sprak ook Van Goslinga, hoewel hij zich een goed republikein noemde, zich uit voor het

1. B. van 't Hoff, ed., *The Correspondence 1701-1711 of John Churchill, First Duke of Marlborough and Anthonie Heinsius, Grand Pensionary of Holland* (Werken Hist. Gen., 4e serie, no. 1, Utrecht, 1951).
2. J. J. Murray, *An Honest Diplomat at the Hague. The Private Letters of Horatio Walpole 1715-1716* (Indiana Univ. Publ., Soc. science series 13; Bloomington-The Hague, 1955).
3. H. L. Snyder, ed., *The Marlborough-Godolphin Correspondence* (Londen, 1975).
4. A. J. Veenendaal Jr., *De briefwisseling van Anthonie Heinsius 1702-1720*, I (RGP, Gr. Ser. 158, 's-Gravenhage, 1976: over 1702) en II (over 1703).
5. M. van der Bijl, 'Utrechts weerstand tegen de oorlogspolitiek tijdens de Spaanse Successieoorlog. De rol van de heer van Welland van 1672 tot 1708', *Van Standen tot Staten* (Stichtse Historische Reeks 1; Utrecht, 1975).

stadhouderschap. De Hollandse regent trachtte via zijn vriend de soms onstuimige Johan Willem Friso in diens eigen belang tot meer gematigdheid te brengen. Afgezien van de soms interessante mededelingen van Van Goslinga over de interne situatie in Friesland en Groningen biedt deze correspondentie weinig voor de binnenlandse politieke omstandigheden. Vruchteloos speuren we bijvoorbeeld naar commentaar op de staatkundige hervormingsvoorstellen die in 1716 op de tweede Grote Vergadering in behandeling kwamen.

Van essentieel belang daarentegen zijn de in de brieven en in de, als bijlagen toegevoegde, exposés vervatte gegevens over de buitenlandse politiek. Zwaar van inhoud worden de brieven als het einde van de Spaanse Successieoorlog in zicht komt. De bange vermoedens, gewekt door de Engelse regeringswisseling van 1710 en de Frans-Engelse vredespreliminieren van 1711 worden slag op slag bevestigd. Deze gang van zaken komt aan de orde in een dertigtal brieven over 1711 en in de 81 brieven over 1712 - Van Goslinga is dan afgevaardigde op het Utrechtse vredescongres - die bijna een derde van de totale brievenvoorraad uitmaken. Alle voor het belang van de Republiek fundamentele kwesties als de Barrière, het 'asiento de negros', het bezit van Spanje komen hierin uitvoerig ter sprake. De funeste consequenties der feitelijke ontwikkeling besefte Van Goslinga ten volle: 'video fatum Cartaginis. Chacun répondra un jour devant Dieu et les hommes, de ses actions'. Terwijl Van Slingelandt als exponent van de groep rondom Heinsius nog poogde het getij te keren en de kansen overwoog om de oorlog eventueel zonder Engeland voort te zetten, had de Friese regent volledig oog voor de realiteit en bezwoer hij zijn correspondent, die met het oog op de Barrière de keizer niet in de steek wilde laten, een spoedige vrede te bewerkstelligen daar voortzetting van de oorlog reeds financieel onmogelijk was. Een soortgelijke controverse trad aan het licht in de jaren 1716/1718 over de wenselijkheid van allianties. Slingelandt was in 1716 voorstander van een defensief verbond tussen de Republiek, Engeland en de Keizer, waar Van Goslinga huiverachtig tegenover stond omdat hij vreesde dat de Staat zo agressieve Oostenrijkse ondernemingen in Zuid-Europa in de hand zou werken. De eerste beklemtoonde de noodzaak met andere mogelijkheden de resultaten van de Utrechtse vrede en het Europese machtsevenwicht te handhaven terwijl zijn Friese vriend in feite op neutralistisch standpunt stond: 'peu de traites défensifs, aucun offensif, se meler par conséquent peu des affaires des têtes couronnées, ne prendre jamais les armes que pour la défense nécessaire et indispensable de notre commerce, et de nos propres frontières'. Van Goslinga achtte in de eerste plaats rust noodzakelijk voor het herstel der financiën alsmede voor het welzijn van de handel en schreef Van Slingelandt's voorkeur toe aan de langdurige afhankelijkheid van Engelse raadgevingen in het verleden waarvan nog dagelijks de noodlottige gevolgen ervaren werden.

Na deze discussie rondom de Triple en Quadruple Alliantie werden door beide briefschrijvers soortgelijke argumenten gehanteerd in 1726 inzake de toetreding van de Republiek tot het tractaat van Hannover tussen Engeland, Frankrijk en Pruisen. De traumatische ervaring van 1710/1711 speelde opnieuw een rol toen Van Goslinga tot behoedzaamheid aaried: staten met gekroonde hoofden zouden wisselvalliger in hun politieke beleid zijn dan republieken wier maximen en belangen meer standvastigheid vertoonden. Van Slingelandt, de aanhanger van het 'oud systeem', bepleitte spoedige toetreding teneinde de vriendschap der bondgenoten en vooral van Engeland niet te verspelen.

Al deze meningsverschillen verhinderden echter niet dat hij met genoegen zag dat Van Goslinga afgevaardigd werd naar het vredescongres van Soissons van 1728 voor de oplossing van de internationale, vooral door Oostenrijkse ambities veroorzaakte, spanningen.

Aldus vormt deze bronnenpublicatie een dikwijls boeiende bijdrage aan onze kennis aangaande de positie van de Republiek, en de visie van enkele van haar leidslieden daarop, ten

aanzien van het ingewikkelde machtspolitieke spel van de periode tussen 1710 en 1731.

Bij het uitgeven van bronnen wordt de bewerkter dikwijls voor problemen geplaatst waarvan de gebruiker de omvang niet altijd beseft. Het ontcijferen van het handschrift, het treffen van de juiste conjectuur voor beschadigde of onleesbare fragmenten, het samenstellen van een betrouwbaar notenapparaat zijn tijdrovende bezigheden. Ergens geeft de bewerkter per noot te kennen dat het feit dat Van Slingelandt eenmaal Van Goslinga's handschrift niet kon lezen, hem tot troost strekte. Hoewel hij zich over het algemeen getrouwelijk van zijn taak heeft gekwet is het jammer dat in de noten meermalen slordigheden voorkomen die bij duchtige correctie vermeden hadden kunnen worden, zoals op pagina 21 Slingerlandt en Vegelin van Claerberger (in plaats van Claerbergen) en pagina 165 Rijnkershoek. Tot tweemaal toe wordt de schrijver Obreen abusievelijk voorzien van het voorzetsel 'van' (79 en 178). Op pagina 66 werd bij een bronverwijzing vergeten het paginanummer op te geven. Voorts noteerden wij behalve de spelfouten op pagina 224 en 248 taalkundige onzuiverheden: op pagina 52 krijgt 'Friede' ten onrechte een vrouwelijk lidwoord, het latijnse citaat op pagina 160 'Incidit in Scyllam qui vult vita(re) Charybdim', evenals de inconsequentie ongeveer alternatief te citeren 'prins' en 'Prinz von Isenburg'.

Deze geringe feilen zullen evenwel geen beletsel vormen voor de historische onderzoeker bij de raadpleging van dit nuttige werk.

M. van der Bijl

Paul R. Sellin en Stephen B. Baxter, *Anglo-Dutch Cross Currents in the Seventeenth and Eighteenth Centuries* (Papers read at a Clark Library Seminar, May 10, 1975; Los Angeles: William Andrews Clark Memorial Library, University of California, 1976, v + 68 blz.).

Onder deze verzameltitel zijn twee nogal verschillende studies uitgegeven. Het eerste artikel draagt als titel, *The Last of the Renaissance Monsters: The Poetical Institutions of Gerardus Joannis Vossius, and Some Observations on English Criticism* (1-39). Het is van de hand van Paul R. Sellin, die in 1968 een studie publiceerde over Daniel Heinsius en het Engeland van de Stuarts. Sellin houdt zich vooral bezig met de literaire theorieën van de zeventiende eeuw en daarvan is ook dit artikel weer de vrucht. Het bespreekt een aantal vragen rond de *Poeticarum institutionum libri tres* (Amsterdam, 1647) van de Nederlandse polyhistor Gerardus Joannes (niet *Joannis!*) Vossius en geeft op het einde een aantal suggesties voor verder onderzoek naar de invloed van dit werk op Engelse literatoren en literatuurtheoretici. Het tweede artikel heet, *The Myth of the Grand Alliance in the Eighteenth Century* (41-59), en is geschreven door Stephen B. Baxter, die in 1966 een biografie over de koning-stadhouder Willem III publiceerde. In dit artikel bespreekt hij de politiek van de Engelse koning George II en zijn staatslieden in het midden van de achttiende eeuw, een politiek die duidelijk was geïnspireerd door de anti-Franse alliantiepolitiek van Willem III ruim een halve eeuw tevoren. Het boekje wordt ingeleid door Andrew Lossky (iii-v) en wordt afgesloten met een overzicht van eerder verschenen Clark Library Seminar Papers (63-68).

Sellins artikel behandelt veel onderwerpen in het korte bestek van een voordracht. Hij geeft eerst een overzicht van de poëticaliteratuur van de zestiende en zeventiende eeuw en toont dan aan, dat Vossius' *Institutiones poeticae* en het boekje *De artis poeticae natura ac constitutione*, ook van 1647, in feite de synthese en afsluiting zijn van de ontwikkeling in de voorafgaande periode. Vervolgens geeft Sellin een korte beschrijving van Vossius' publicaties en besteedt dan enkele pagina's aan de plaats, die Vossius gaf aan de 'ars poetica'